

TENDINȚE ALE DIMINUTIVULUI ÎN LIMBA ROMÂNĂ ACTUALĂ

Violeta MATIEȚ, dr., lector,

Natalia STRATAN, dr., lector

Summary

The current trend of literary language to be influenced more and more by colloquial style explains entering diminutives often used with a different nuance than the actual. Diminutive suffixation involving different ironic connotations, disease or indicate the imprecision, the mitigation, the approximation etc.

„Limba noastră este extrem de bogată în sufixe diminutive”

I.Iordan

Vocabularul unei limbi se modifică în timp, „suferă” schimbări, fie pozitive, fie mai puțin pozitive, iar explicația se datorează, în primul rând, schimbărilor care se petrec în viața oamenilor. Compartimentul limbii cel mai susceptibil de a suferi modificări este vocabularul. Influența vieții sociale, dezvoltarea tehnologiilor și interculturalismul sunt factori care influențează și dinamica vocabularului limbii. Astfel, unele cuvinte deja consacrate se pot perima, altele își pot schimba sau îmbogăți sensurile, iar alte cuvinte pot apărea, sub influența uzului sau prin alte căi de pătrundere în sistemul limbii.

În lingvistică vorbim despre două modalități de îmbogățire a vocabularului: prima este cea internă (reprezentată de derivare, compunere și schimbarea categoriei gramaticale) și cea de-a doua – eternă (împrumutul). Alături de ele mai există și calculul lingvistic (un procedeu mixt) și alte procedee, considerate secundare, pe care le lăsăm deoparte. Aici ne vom ocupa numai de derivare, și anume de derivarea progresivă (propriu-zisă), iar, și mai îngust, de derivatele cu sufixe diminutive.

Conform [3, p. 124] sufixele diminutive reprezintă o „clasă de sufixe lexicale care, atașate la substantive, adjective și, foarte rar, la pronume / adverbe dau naștere la aceleași părți de vorbire care exprimă în plus o micșorare a obiectului, a persoanei sau a calității: umeraș, pieptăraș, buchețel.

Diminutivele, în linii generale, „prezintă referentul ca având dimensiuni mai mici decât referentul cuvântului de bază” [1, p. 499]. Acestea se formează cu ajutorul unor sufixe specifice (-el, -uț, -uș, -uc, -ior, -aș, -ică, -iță, -uță, -ioară), iar sensul se stabilește prin opoziție cu semnificația referentului. Însă, în procesul comunicării și, mai ales, în comunicarea orală, utilizăm un diminutiv nu numai pentru a denumi un obiect, o ființă ce are dimensiuni mai mici decât cele obișnuite, dar și pentru a ne arăta unele afecțiuni sau atitudini.

De obicei, diminutivele accentuează atitudinea vorbitorului față de cele comunicate, exprimă o anumită nuanță afectiv-stilistică și sunt caracteristice, mai mult, stilului colocvial sau limbajului popular-oral. Dar, trebuie să menționăm, de asemenea influența și pătrunderea acestora și în lucrările normative ale limbii române. După cum remarcă Cecilia Căpățînă „Excesul de diminutive e mai mult decât periculos, ca de altfel orice exagerare. Inventarul diminutivelor înregistrate de dicționarele românești, adeseori în detrimentul neologismelor frecvent folosite, e enorm.” [2, p. 80].

Tendința actuală a limbii literare de a se lăsa influențată tot mai mult de stilul colocvial explică pătrunderea diminutivelor, utilizate adesea cu o altă nuanță decât cea propriu-zisă. Sufixarea diminutivală implică diverse conotații ironice, afective sau indică imprecizia, atenuarea, aproximarea etc.

De regulă, diminutivele sunt mângâietoare, hipocoristice, atunci când raportul cu termenul de bază permite acest lucru: copil – copilaș, fluture – fluturaș. În unele cazuri conotația de mângâiere nu este obligatorie, ci se pierde chiar și capătă alte conotații stilistice.

Diminuarea devine depreciativă la unele nume de profesii, ocupații (*argățel, avocățel, autoraș, doctoraș, ofițeraș, profesoraș*). Acestea devin depreciative în contextele unde se cere utilizarea lor fără diminutivare. Utilizarea lor în limbajul familial nu este, în mod necesar, depreciativă.

Tot o conotație depreciativă sau ușor depreciativă înregistrăm și în cazul adjectivelor care exprimă însușiri, calități ale persoanelor, obiectelor, calificative date de enunțător în procesul unui act comunicativ și de intenția urmărită: tâmpițel, urățel, bolovănel (pop.), bondocel, șirețel, mutulică, golănel. Observăm că forma diminutivală atenuază sensul negativ al lexemelor.

Remarcă și tendința de a diminutiva chiar și substantivele care denumesc obiecte care nu totdeauna apar în mărimi mici, ci în dimensiunea lor normală: *fustiță* pentru fustă, *bluziță* pentru bluză, *blugișori* pentru blugi, *fulărel* pentru fular și astfel șirul poate fi continuat: *jachețică*, *scurticică*, *rochiță*, *paltonaș*, *cizmulite* etc. În aceste situații înclinăm spre o conotație apreciativă, prin care se subliniază calitatea mai deosebită a obiectelor sau satisfacția enunțătorului pentru cele relatate.

Atitudinea pozitivă a vorbitorului, plăcerea pentru anumite lucruri, mai ales pentru meniuri alese, când vine vorba de mâncare sau băutură, au dat naștere unor serii întregi de diminutive formate în registrul familiar, iar apoi extinse și în cel literar: *mâncărică*, *băuturică*, *gustărică*, *frigăruică*, *cărnărică*, *fasolică*, *prăjiturică*, *plăcintăică*, *sălățică*, *săricică*, *smântânică*, *colăcel*, *covrigel*, *morcovel*, *tocăniță*, *cafeluță* și chiar *borșisor*, *oușor*, *vinisor*, *țuiculiță* etc. Excesul diminutival deranjează și ne gândim cum am putea răspunde la întrebarea care îl frământa încă pe Titu Maiorescu: „... - pentru Dumnezeu! Ce limbă este aceasta? Ce forme de copii nevârstnici?” [apud 2, p. 80].

Sunt interesante și diminutivele formate de la nume de acțiuni, de la unitățile convenționale de măsură, de la adverbe de cuantificare (toate atestate în Dicționarele limbii române): *plimbărică*, *ploică*, *puținel*, *puțintel*, *micuțel*, *mititel*, *multicel*, *nopticică*, *zecică*, *ziulică*, *ziuliță*, *bănuț*, *bănuțel*, *dolărel*, *anișori* etc. Lexemele menționate aici sunt caracteristice stilului familiar, vorbirii orale și evident subliniază diverse conotații contextuale: apreciativ sau depreciativ, sensul de inferior sau superior, ironie sau dispreț sau sunt întrebuințate pentru a mări gradul de expresivitate ș. a. Însă, nu putem nega faptul că putem face abstracție de ele în alte registre stilistice ale limbii și mai ales, în cel publicistic.

DOOM² ne prezintă uneori multe diminutive ale aceluiași lexem, diminutive – variante populare sau regionale, sau chiar forme învechite ieșite din uz: *bade* – *bădică*, *bădicuță*, *bădișor*, *bădiță*, *bădițel*, *bădițică*, *bădiuliță*. Multe variante de diminutive înregistrează și substantivul *frunză* – *frunzică*, *frunzișoară*, *frunziță*, *frunzucă*, *frunzuleană*, *frunzucică*, *frunzuliță*, *frunzuță*, ca și substantivul *pânză* – *pânzică*, *pânzișoară*, *pânzucă*, *pânzuliță*, *pânzuță*. Interesante ni se par și variantele substantivului *pahar* – *păhăraș*, *păhărel*, *păhăruș*, *păhăruț*, cât și ale substantivelor *căldură* – *căldurică*, *băutură* – *băuturică*, utilizate de cele mai dese ori cu nuanțe deloc diminutive, mai degrabă cu accente ironice, sarcastice.

Din cele prezentate putem concluziona că, la etapa actuală a dinamicii vocabularului se observă tot mai mult influența limbii vorbite asupra normei limbii literare. De cele mai dese ori, am putea spune că uzul dictează norma.

La etapa actuală a dinamicii vocabularului nu mai putem susține părerea marelui G. Coșbuc cu referire la excesul diminutival. „Coșbuc, într-un articol din 1900, atribuie excesul diminutival unui model slav sau fanariot și formulează restricții stilistice nete: „limba noastră folosește diminutive doar în idiomul familiar și acolo cu sfială. Noi spunem *căscioară*, *scăunel*, *fluturaș*, *copilaș* etc., dar când vorbim serios nu le folosim. În limba literară ele sunt ridicole” [apud 7, p. 296].

Exemplele din acest articol au fost selectate din DOOM² și din Dicționarul invers al limbii române. După cum observăm acestea acoperă diferite registre stilistice (pop., reg., rar, înv., fam. – conform consemnării din dicționar) și totodată sunt atestate în lucrări normative, ceea ce nu ne împiedică utilizarea lor și în limba literară.

Din multitudinea faptelor prezentate și atestate în acest articol și în literatura de specialitate, putem susține că diminutivele, ca și orice fapte lingvistice, trebuie studiate nu numai sub aspect strict lingvistic, dar

și din prisma aspectului comunicativ al limbii: situația de comunicare dar și scopul cu care realizează respectiva comunicare.

Bibliografie

1. Avram, M., Gramatica pentru toți, ediția-a a II-a, Editura Humanitas, București, 1997.
2. Căpățînă, C., Instantanee lingvistice, Scrisul Românesc Fundația – Editura, Craiova, 2009.
3. DSL = Dicționar de științe ale limbii, Editura Nemira, București, 2001.
4. DOOM² = Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române, Editura Univers Enciclopedic, București, 2007.
5. Popa, I., Popa, M., Limba română. Gramatică, fonetică, vocabular, ortografie și ortoepie, Editura Niculescu, 2015.
6. Zafiu, R., Evaluarea diminutivelor, în *Studii de limba română. Omagiu profesorului Grigore Brâncuș*, Editura Universității din București, București, 2010, p. 291-297.